

Eesti viimaste aastate olulisemad saavutused teadus- ja innovatsioonipoliitika alal ning väljakutsed strateegiliste eesmärkide saavutamisel

Saavutused:

1. Eesti teadus- ja arendustegevuse (T&A) strateegia *Teadmistepõhine Eesti* aastateks 2002-2006 vastuvõtmine Riigikogus. See saavutus kajastab:
  - erinevate T&A huvigruppide vaheliste arutelude (ajutist) lõppu;
  - juhtivatelt poliitikutelt ja parlamendilt poliitilise toetuse saamist.
2. Eesti on seni suutnud hoida suurema osa oma inimkapitalist. See tundub saavutusena näiteks võrreldes Bulgaariaga, kust Maailmapanga andmetel on viimase kümnendi jooksul lahkunud 2/3 teaduskraadiga inimestest.
3. Tehnoloogia arenduskeskuste programmi ning innovatsiooni tugiprogrammi SPINNO väljatöötamine ja rakendamiseks vajalike ettevalmistuste tegemine.
4. Teadustöö jätkuvalt rahvusvahelisemaks muutumine, mis väljendub:
  - Eesti teadlaste edukas osalemises Euroopa Liidu (EL) Viiendas T&A Raamprogrammis;
  - (kaasautorlusega) teadusartiklite arvu jätkuvas kasvus rahvusvahelistes eelretsenseeritavates teadusajakirjades;
  - Eesti ja Prantsuse Teaduste Akadeemia vahel sõlmitud koostöölepingus.
5. Elektrooniliste kommunikatsiooni-vahendite laialdane kasutamine.
6. Haridusministeeriumi ümbernimetamine Haridus- ja Teadusministeeriumiks.

Väljakutsed:

1. Rahvuslik kokkulepe, mis peaks vastama küsimusele, millist Eestit me soovime. Kuigi Eesti T&A strateegia aastateks 2002-2006 näeb Eestit teadmistepõhisena, ei paista see olema veel üldine nägemus tuleviku Eestist. Nimelt on EL Struktuurifondi rahaliste vahendite planeerimise ning president Arnold Rüütli poolt algatatud rahvusliku kokkuleppe kujundamise käigus selgunud, et erinevatel huvigruppidel on küllalalki erinevaid nägemusi Eesti pikaajalistest eesmärkidest.
2. (Kõrg)haridusstrateegia väljatöötamine:
  - Sattumata vastuollu Eesti Vabariigi Põhiseadusega, peaks rahvuslik kokkulepe andma ideoloogilise vastuse, milliste teadmiste ning isikuomadustega (kõrg)kooli lõpetajaid Eesti vajab ning milline peaks olema soovitav ühiskondlik kord. Teades seda, saab hakata välja arendama Eesti jaoks optimaalse (kõrg)haridussüsteemi eri osi: diferentseerida õppe- ja teaduasutusi, arendada õppekavade sisu, valida sobivamaid õpetamis- ning hindamismeetodid.
  - Teaduse ja hariduse edukaks juhtimiseks peavad poliitika kujundajad mõistma, mis on:
    - ✓ antud sektorite eripära;
    - ✓ roll(id) (Eesti) ühiskonnas ja selle arengus.

3. Haridus- ja Teadusministeeriumi kolimine Tartusse. Selle otsuse poliitilist ning sotsiaal-majanduslikku kasulikkust kogu Eesti teadusele ning haridusele tuleb veel tõestada.
4. Teadlaste ja nende uurimistulemuste kaasamine Eesti poliitiliste otsuste tegemistel. Tänapäevane piiratud osalus viitab nõukogude ajastu pärandile, kus sotsiaalteadused olid poliitilistel põhjustel alaarendatud. Viimane mõjutab jätkuvalt antud teadusvaldkondade kvaliteeti, mis omakorda annab tunda nende:
  - finantseerimises (võimes konkureerida nii kohalikele kui ka rahvusvahelistele grantidele);
  - Eesti riigiaparaadi, eraettevõtluse ning kolmanda sektori administratiivses suutlikkuses;
  - sotsiaalteadlaste võimes anda poliitika kujundajatele nõu võimalike valikute ning viimaste eeldatavate tulemuste kohta.
5. Erasektori kaasamine T&A rahastamisse. Tõenäoliselt on see üks kõige raskemini saavutatav eesmärk, kuna Eesti oma avatud majandusega on müünud suure osa tootmis- ning teenindustegevõtetest välismaistele investoritele. Kuigi see on endaga kaasa toonud Eesti ettevõtete parema kapitaliseerimise, restruktureerimise ning avanud välisturud nende toodetele, näitab rahvusvaheline praktika, et rahvusvahelised firmad ei vii T&A oma kodumaalt välja. Pikaajalises perspektiivis võib loota:
  - rahvuslikul kapitalil edendatava ettevõtluse kosumisele, mis aegapidi toob sarnaselt Aasia tiigrite kogemusele kaasa T&A osatähtsuse suurenemise tootmisprotsessides;
  - Eesti geograafilisele lähedusele globaalses mastaabis ühtedele tähtsamatele tehnoloogia innovatsiooni keskustele (Stockholm - Kistale ja Helsingile)¹, mis loodetavasti aitab kaasa usalduse tekkimisele partnerite vahel, vähendab tehingu kulukust ning seetõttu suurendab võimalust, et T&A tuuakse Eestisse.
6. Teadlaste keskmine iga ning kvaliteetse inimkapitali juurdekasv, millega on otseselt seotud järgmised lahendust nõudvad probleemid:
  - Noorteadlaste rahastamine. Eesti Teadusfondi ja EL T&A Raamprogrammi rahalised vahendid liiguvad enamuses riigieelarvelistesse teadusasutustesse, millest täna noorteadlasteni jõuab rahalisi vahendeid ebapiisavalt.
  - Riikliku programmi puudumine, mis hindaks kriitiliselt Eesti teaduse inimkapitali vajadusi ning sellest lähtuvalt püüaks:
    - ✓ Eestisse meelitada õpetlasi ja teadlasi teistest riikidest;
    - ✓ suunaks noori teadlasi õppima/täiendama välismaa tippkeskustesse ning soodustamaks nende tagasipöördumist Eestisse.
7. Hariduse (sh kraadiõppe) sisu ning kvaliteet. Eestis on laialdaselt juurdunud arusaam, et teadus- ning (kõrg)haridus vajavad lisaraha. Samas ei ole laialdast arusaama, et teaduse ning (kõrg)hariduse kvaliteedi tõestamiseks ei ole vaja suunata raha mitte ehitustegevusse vaid:
  - teadusraamatukogude arendamisse;
  - õppejõudude koolitusesse.
8. Soov õppida nõukogude industrialiseerimise vigadest.

¹ Allikas: Hiller 2000/UNDP Inimarengu aruanne 2001.